

1 KARAMAN ULUSLARARASI DİL VE EDEBİYAT KONGRESİ

7-9 Kasım 2018

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
KARAMAN

BİLDİRİ KİTABI PROCEEDINGS BOOK

<http://kmu.edu.tr/kudek>

1. KARAMAN ULUSLARARASI DİL VE EDEBİYAT KONGRESİ

7-9 Kasım 2018

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
KARAMAN

BİLDİRİ KİTABI PROCEEDINGS BOOK

Editörler:
Editors:

Doç. Dr. Bülent KIRMIZI

Doç. Dr. Bahar İŞİGÜZEL

I. KARAMAN

ULUSLARARASI DİL VE EDEBİYAT

KONGRESİ BİLDİRİ KİTABI

(7-9 KASIM 2018)

© Her hakkı saklıdır. Bu kitabın tamamı yada bir kısmı, yazarının izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi yada herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

Bu kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarına aittir.

Editörler

Doç. Dr. Bülent KIRMIZI
Doç. Dr. Bahar İŞİGÜZEL

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Murat ERBEK
Arş. Gör. Fırat SOYSAL

Yayına Hazırlayanlar

Dr. Öğr. Üyesi Ümmügülsüm ALBİZ
Dr. Öğr. Üyesi Selin TEKELİ
Arş. Gör. Dr. Yakup YAŞAR
Arş. Gör. Aysel YILDIZ EROL
Arş. Gör. Emre BEYAZ
Arş. Gör. Esin EREN SOYSAL
Arş. Gör. Gökçen KAPUSUZUĞLU
Arş. Gör. Fatih ÖZTÜRK
Arş. Gör. Yusuf ATASEVEN
Arş. Gör. Sertaç BAYRAKTAR
Arş. Gör. Hilal DEMİR BAYRAKTAR

ISBN: 978-605-2131-14-5

Aybil Yayınevi Sertifika No : 31790

KONYA - ARALIK- 2018

1. KARAMAN ULUSLARARASI DİL VE EDEBİYAT KONGRESİ

7-9 Kasım 2018

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
KARAMAN

DAVETLİ KONUŞMACILAR

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Prof. Dr. Kenan DEMİRAYAK

DAVETLİ YABANCI KONUŞMACI KATILIMCILAR

Dr. Lecturer Ahmed Samir Ali MARZOUK (MISIR)

The Significance of Place in Surat Al Kahf and its Impact on Tawfiq al- Hakim's Play of the People of the Cave, an Intertextual Study

Doç. Dr. Peri HESENOVA (AZERBAYCAN)

Sohbetü'l- Esmar Mesnevisi: Orijinal, Yoksa Fuzuli'ye Nezire?

Dr. Surud Kenan ŞAKİR (IRAK)

Başlangıçtan Modern Döneme Kadar Sanatsal Öykünün Kökleri: Irak

Dr. İbrahim Muhtar ADAM (NİJERYA)

Kurân -ı Kerîm 'de Sözlü Belâgat: Söz Cüz Örneği

Sibel BARÇIN (KIRGIZİSTAN)

Transfer of Culture in Teaching the Turkish Language to Turkic People: Kyrgyz-Turkish Manas University Example from "Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı" (B1 Level)

Dr. Sheereen el-KHATİP (SUUDİ ARABİSTAN)

Interest in Language, Translation and Its Role in Developing the Identity of Individuals in the Society

Dr. Ahmed Tuama HALEBY (KATAR)

Arap Şiirinde Kültürel Olgular

Necip Fazıl Kısakürek'in 'Bir Adam Yaratmak' Adlı Tiyatrosu Üzerine Bir İnceleme

Veysel ŞAHİN*

Özet

Necip Fazıl Kısakürek, 26 Mayıs 1904'te, Mediha Hanım ve Abdülbaki Fazıl Bey'in oğlu olarak dünyaya gelir. Necip Fazıl Kısakürek, ilk şiirlerini 'Yeni Mecmua' adlı edebiyat dergisinde yayımlar. Takip eden yıllarda her biri edebiyat çevrelerinden büyük takdirler toplayan ilk dönem şiirlerini yazmaya devam eden Necip Fazıl, 1924'te açılan bir sınavı kazanarak dört arkadaşıyla beraber Paris Sorbonne Üniversitesi'ne devlet bursuyla gönderilir. 1932 yılında eski ve yeni şiirlerinden oluşan 'Ben ve Ötesi' adlı eserini kaleme alan Necip Fazıl, metafizik ürperti ve içsel çatışmaları farklı bir anlatımla okuyucularıyla paylaşır. 1934 yılına içsel buhran ve çatışmaları artan Necip Fazıl, Abdülhâkim Arvasi ile tanışır. Bu hadise, onun hayatındaki en önemli dönüm noktasıdır.

1935 yılında Muhsin Ertuğrul'un tavsiyesiyle ilk piyesi olan 'Tohum'u kaleme alan Necip Fazıl Kısakürek, sanat çevrinde büyük ilgi görür. Necip Fazıl Kısakürek 'Tohum' adlı eserinden elde ettiği tecrübeyi, 1937 yılında kaleme aldığı 'Bir Adam Yaratmak' eseriyle zirveye taşır.

'Bir Adam Yaratmak' adlı eser, Necip Fazıl'ın Zonguldak'ta bir maden ocağında yazdığı, Muhsin Ertuğrul tarafından başarıyla sahnelenen üç perdelik bir tiyatro oyunudur. Konusu meçhul bir tarihte, İstanbul'da geçen oyunun karanlık, boğucu bir atmosferi vardır. Yazar, aralıklarla iki yıl süren bir çalışma sonucunda oyunu tamamlar. Eser Türk edebiyatında büyük bir etki yaratır. Eser gerek olay örgüsü, gerekse yazarın bilinçaltı dünyasında yaşadığı düşünsel çatışmaları diyalog, monolog ve iç çözümlemeler vasıtasıyla izleyici ve okuyucuyla buluşturduğu için derin bir etki yaratır.

'Bir Adam Yaratmak' adlı eser üç perdelik bir oyundur ve yazarının yaşadığı büyük ruhsal kırılmaları anlatır. Eserde ölüm korkusu, metafizik ürperti, tevarüs eden kader, cinnet konularına derin bir yoğunla ele alır. Yazar eserde oyun kahramanı, anlatı kişisi olan yazar Hüsrev'in kaleme aldığı 'Ölüm Korkusu' adlı oyun ile 'Bir Adam Yaratmak' piyesinin içine ustalıkla yerleştirilerek üst bir kurmaca elde eder. Bu kurmaca içinde yer alan kişilerin mekân (dekor) zaman içinde yaşadıkları trajik durum ve kendileri kurma çabası esere psikolojik bir boyut kazandırır. Kişilerin yaşadığı içsel çatışmalar, olayların girift bir yapıya dönüşmesini sağlar.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl Kısakürek, 'Bir Adam Yaratmak', zaman, mekân kişiler, izleksel kurgu.

An Investigation on Necip Fazıl's Theater Work *Creating a Man*

Abstract

Necip Fazıl Kısakürek was born on May 26, 1904 as the son of Mediha Hanım and Abdülbaki Fazıl Bey. Necip Fazıl, who continues to write poems, won an exam in 1924 and is sent to Paris Sorbonne University with a scholarship. In 1932, Necip Fazıl, who wrote his old and new poems *I and Beyond*, shared metaphysical chills and intrinsic conflicts with his readers in a different way. Necip Fazıl, who has increased his internal crises and conflicts in 1934, is introduced to Abdülhâkim Arvasi. This event is the most important turning point in his life.

Necip Fazıl Kısakürek, who wrote *Creating a Man* which was his first play in 1935 with the advice of Muhsin Ertuğrul, has a great interest in art. Necip Fazıl Kısakürek brings his experience from 'Tohum' to the top with his *Creating a Man* work written in 1937.

Creating a Man is a three-act theater play by Necip Fazıl who wrote in a mine in Zonguldak and was successfully staged by Muhsin Ertuğrul. The play that takes place on an unknown date in Istanbul has a dark, stifling atmosphere. The author completes the game as a result of a two-year study periodically. The work has a

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Böl./ELAZIĞ, vsahin@firat.edu.tr

great impact in Turkish literature. The work creates a profound impact on both the plot and the writer's intellectual conflicts in the author's subconscious world because he brings the audience and the reader together through dialogue, monologue and internal analysis.

Creating a Man is a three-act play and tells the great spirit of his writer. Creating a Man belongs to the period when he was called istik mystic poet dı. It deals with the fear of death, metaphysical shivering, destiny, and insanity. The author, with his play kurma Fear of Death yazar written by the writer Hüsrev, who is a protagonist, the play hero and the narrative person, is skillfully placed into the 'Creating a Man' and obtains a fiction. The tragic situation of the people in this fiction and the effort they try to establish themselves give a psychological dimension to the work. The internal conflicts in which people live make the events turn into an intricate structure.

Keywords: Necip Fazıl Kısakürek, 'Bir Adam Yaratmak', time, space contacts, digital fiction.

GİRİŞ

Necip Fazıl Kısakürek, 26 Mayıs 1904'te, Mediha Hanım ve Abdülbaki Fazıl Bey'in oğlu olarak dünyaya gelir. Dedesi, İstanbul Cinayet Mahkemesi ve İstinâf Reisliğinden emekli, İkinci Abdülhamîd Han'a Ermenilerce girilen suikastın tarihî muhakemesini yapan ve Mecelleyi kaleme alan heyet içinde imzası bulunduğu için, 6 Ekim 1902'de "Legion d'honneur" nişaniyle ödüllendirilen vekâr ve ciddiyet timsali Mehmet Hilmi Efendi'dir. Necip Fazıl, ilk eğitimini dedesi Mehmed Hilmi Efendi'den alır. Henüz beş yaşındayken günlük gazeteleri okuyup çevresindekilere anlatabilecek birikime sahiptir. Çocukluğunda yaramaz olan Necip Fazıl'ı altı yedi yaşlarından itibaren büyükannesi Zafer Hanım Alexandre Dumas ve Michael Zevaco gibi romancılarla tanıştırır. Necip Fazıl'ı kız kardeşi Selma ve dedesi Hilmi Efendi'nin ölümü derinden etkiler. Necip Fazıl'ın ruhunda ölüm düşüncesi metafizik ürperti olarak ilk defa bu yıllarda ortaya çıkar.

Necip Fazıl Gedikpaşa Fransız ve Kumkapı Amerikan Kolejlerinden başlamak üzere, Emin Efendi Mahalle Mektebi, Büyük Reşit Paşa Numûne Mektebi, Rehber-i İttihad-ı Osmanî Mektebi, Gebze'deki Aydınli köyü ilk Mektebi ve Heybeliada Numûne Mekteplerinde okur. 1916'da girdiği Mekteb-i Fünûn-u Bahriye-i Şahane'de Yahya Kemal, Aksekili Ahmed Hamdi ve Hamdullah Suphi gibi hocalardan ders alır. Tasavvufî ilk teması edebiyat hocası İbrahim Aşkî (Tanık) Bey'in kendisine verdiği Semerât-ül Fuad (Gönül Verimleri) ve Divan-ı Nakşî eserleriyle derinleşir. Necip Fazıl'ın gerek ilk şiirlerinde görülen tasavvuf bilgisi, 1934 yılında gerçekleşecek olan büyük değişimin habercisidir. Bu yıllarda 'şair' olarak tanınmaya başlayan Necip Fazıl, Aksekili Ahmed Hamdi, İbrahim Aşkî ve Yahya Kemal gibi hocalarından takdir ve teşviklerini mazhar olur.

Necip Fazıl, hazırlık sınıflarından sonra üç yıl daha okuduğu Bahriye Mektebi'ne oradan da Darülfünun Edebiyat Medresesi Felsefe Şubesi'ne girer. Bu esnada, ilk şiirlerini on üç on dört yaşlarındayken 'Yeni Mecmua' adlı edebiyat dergisinde yayınlanır. Takip eden yıllarda her biri edebiyat çevrelerinden büyük takdirler toplayan ilk dönem şiirlerini yazmaya devam eden Necip Fazıl, 1924'te açılan bir sınavı kazanarak dört arkadaşıyla beraber Paris Sorbonne Üniversitesi'ne devlet burslu gönderilir. Yazar, burada Henry Bergson'un derslerine girme fırsatı da bulur. Zira bu yıllar, Necip Fazıl'ın bohem bir yaşam sürdüğü yıllardır. Bu sarsıntı bohem yıllar, Necip Fazıl'ın okulu bırakmasına ve tekrardan Türkiye'ye dönmesine neden olur. (<http://www.n-f-k.com>).

Türkiye'ye döndükten sonrailk şiir kitabı 'Örümcek Ağı'nı yayımlayan Necip Fazıl, 1928'de ikinci şiir kitabı 'Kaldırımlar' yayımlar. Kaldırımlar şiiri, düşünce girdabı yaşayan bir 'ben'in ruhsal çatışma heyecanlarını simgesel bir anlatımla ortaya koyar. Bu eserinden dolayı

Yaşar Nabi ve Nurullah Ataç birçok şair ve düşünür kendisinden “Üstad” diyerek söz ederek büyük övgüler dile getirir.

1932 yılında eski ve yeni şiirlerinden oluşan ‘Ben ve Ötesi’ adlı eserini kaleme alan Necip Fazıl, metafizik ürperti ve içsel çatışmaları farklı bir anlatımla okuyucularıyla paylaşır. 1934 yılına içsel buhran ve çatışmaları artan Necip Fazıl, düşünsel anlamda büyük bir boşluk içindedir. Düşünsel ve ruhsal anlamda yaşanan çatışmalar arttığı her şeyin biraz daha içsel dünyasında sarsıntıya neden olduğu günlerde vapurda tanıştığı bir kişi tarafından Abdülhâkim Arvasi ile tanıştırılır. Bu hadise, onun hayatındaki en önemli dönüm noktasıdır. Bu ana kadar çevresinde neredeyse mitleştirilen Necip Fazıl, arayış buhranlarından büyük ölçüde kurtulacak ve keskin kalemını bir davaya adanarak inandığı davanın en büyük savunucusu, edebi ve fikri temsilcisi haline gelir.

1935 yılında Muhsin Ertuğrul’un tavsiyesiyle ilk piyesi olan ‘Tohum’u kaleme alan Necip Fazıl Kısakürek, sanat çevrelerinden büyük ilgi görür. Necip Fazıl Kısakürek ‘Tohum’ adlı eserinden elde ettiği tecrübeyi 1937 yılında kaleme aldığı ‘Bir Adam Yaratmak’ eseriyle zirveye taşır. ‘Bir Adam Yaratmak’ adlı tiyatro eseri Fazıl’ın Zonguldak’ta yazdığı, Muhsin Ertuğrul tarafından başarıyla sahnelenen üç perdelik bir tiyatro oyunudur. Eser Türk edebiyatında büyük bir etki yaratır. Eser gerek olay örgüsü, gerekse yazarın bilinçaltı dünyasında yaşadığı düşünsel çatışmaları diyalog, monolog ve iç çözümlemeler vasıtasıyla izleyici ve okuyucuyla buluşturduğu için derin bir etki yaratır.(<http://www.n-f-k.com>).

‘Bir Adam Yaratmak’ piyesinin yayınlandıktan şiirlerini derlediği Senfonya (sonradan Çile) adlı şiirin yayınlayan Necip Fazıl, Türk edebiyatındaki yerini kalıcı hale getirir. 1941 yılında Abdülhâkim Arvasi’nin teşvikiyle Fatma Neslihan hanımla evlenen Necip Fazıl, bu evlilikten altı çocuğa sahip olur. 1963 yılından itibaren Anadolu’yu şehir şehir gezerek konferans veren yazar, düşünür ve mütefekkir Necip Fazıl Kısakürek, halkı kendi değerlerine dönmesi için Türk İslam bayrağı altında tekrardan yüceltmenin yollarını arar.

Yüzyıllar boyu süregelen entelektüel fetrete dur diyebilen ve uyuyan bir dev ayağa kaldıran Necip Fazıl, bu atılımıyla Türk gençliğinin önemli bir dava adamına dönüşür. Ondan bugüne kalanlar, uykusundan uyanıp kıpırdanmaya başlayan bir gençlik, yüze yakın yetkin eser, İslâm dairesindeki tezatsız fikir sistemiyle binlerce makaleden ibarettir (Doğan, 1984: 143-160).

Tiyatro Perdesinde Bir Adam: Necip Fazıl Kısakürek

Şairliği ve şiirleriyle Cumhuriyet’ten sonrası edebiyatımızın önemli isimlerinden olan Necip Fazıl Kısakürek, tiyatro, hikâye, roman ve hatıra gibi birçok edebî türde eserler kaleme alır. Bu türler arasında şiir alanında kendisinden söz ettiren sanatçı, şiirden sonra tiyatrotüründe güzel örnekler ortaya koyar. İnci Enginün Necip Fazıl’ın çok yönlü kişiliğini; *“Necip Fazıl Kısakürek gerçek bir tiyatro yazarı değildir [vurgu benim TK], birçok şair ve gazeteci yazarda görüldüğü gibi söze ağırlık verir. Onca önemli olan savunduğu tezdır, fakat şair-yazar eserlerinde çok çarpıcı, düşündürücü imajlar bulur ve onları bazen lirik bazen didaktik olarak işler.”* (Enginün, 2001: 164) diyerek ele alır. Ancak hiç kuşkusuz şiir dışında tiyatro hususunda yazar çok boyutlu eserler verir

Necip Fazıl, tiyatroyu *“güzel sanatlar içinde bir zirve”* olarak kabul eder.” (Okay, 1998: 93). Necip Fazıl tiyatroyu, *“hayatın ‘kantine’ gibi değersiz ve geçici yüzünü değil, ‘kalite’ gibi derin ve sonsuz şahsiyetini zapt eden”* ayna olarak tanımlar;

“Öyle bir dört köşe ki, uçsuz bucaksız hayatın en başboş kıvrılışları onun darlığı içine sığdırılacak, dışarıdaki ‘realitesinden hiçbir şey kaybetmeden ona sığın hayat, dışarıdaki genişliğe sığmayacak kadar hudutsuz güzellik tecellilerine orada kavuşacaktır. O, hayatın ‘kantine’ gibi değersiz ve geçici yüzünü değil, ‘kalite’ gibi

derin ve sonsuz şahsiyetini zapt eden ve onu molozlarından ayıklayarak tasfiye eden, tıpkısını, fakat başka türlüünü gösteren mistik bir aynadır.” (Kısakürek, 1990: 10)

Düşüncelerini geniş kitlelere, kalabalıklara duyurmak Necip Fazıl’ın temel amaçları arasındır. Necip Fazıl bir yönüyle kendi değerleri için mücadele eden bir ‘dava’ adamıdır. Onun kendi değerler dünyasını gençlere ve kalabalıklarla aktarması için tiyatro çek geniş imkân sunar (<http://www.n-f-k.com>). Necip Fazıl bir konuşmasında bu durmu şöyle ifade eder;

“Tiyatro benim için içtimâî davada en büyük bir vaaz kürsüsüdür. Aynı şairi her yerde bulacaksınız. İdeolocya Örgüsü’nde o şairin tefekkürü vardır. Şiir kitabında tahassüsü vardır. Tiyatro çok enteresan bir Batılı keşiftir. Hayat donuyor, o çerçevenin içinde. Dondurulmuş bir hayat. Orada da benim davamın şahıslara intikal etmiş, entrikaya intikal etmiş, vakıaya intikal etmiş şekli vardır. Bunlar hep sanatımın müştaklarıdır.” (Kısakürek,1990:175).

Necip Fazıl eserlerinde oyun kişileri genellikle iyi ve kötüler olarak üzere iki gruba ayrılır. Yazar, okuyucu ve izleyicinin merakını canlı tutup dramatik aksiyonu sağlama için entrik kurguya büyük önem verir. Olay örgüsünde, tesadüfler ve olağanüstü durumlar sıklıkla yer alır. Necip Fazıl, oyun yazarlığı boyunca ortaya koyduğu eserlerde önermesini açık bir biçimde söylemeyi tercih eder. Bu türden ilk eseri ‘Tohum’ sahneye konulup kitap olarak yayımlandığında Necip Fazıl, adı edebiyat ve sanat çevrelerinde tanınan ünlü bir şairdir. ‘Kaldırımlar’ şairinin, tiyatro türünde eser kaleme alması da, şairliği gibi ilginç bir nedene dayanır. Muhsin Ertuğrul, bir gün ona tiyatro yazmasını teklif eder. O da, bir şartla kabul eder. (<http://www.n-f-k.com>).

Bu ilk tecrübenin hayal kırıklığına rağmen, Necip Fazıl, Muhsin Ertuğrul’un kendisi için gösterdiği fedakârlığa karşı borcunu ödemek hem de ilk deneyiminin olumsuzluklarını silmek, farklı bir söyleyişle tiyatrosunu kurtarmak için ‘Bir Adam Yaratmak’ adlı eserini yazar.

Necip Fazıl ‘Bir Adam Yaratmak’ adlı tiyatro eserini çalışmakta olduğu İş Bankası tarafından Zonguldak’taki 63. ocak idaresinin teftişi için görevlendirildiğinde başlar. Teftiş heyeti reisinin onu hayli konforlu, tabiatla iç içe bir köşkte eserini yazması için teşvik etmesi üzerine de, bu teftiş onun için büyük bir fırsata dönüşür. Yaşadığı buhranlardan kaynağını alan bu eseri kaleme alan Kısakürek, geçirdiği at kazasının neticesinde ölümün eşliğine gelir. Maddî ve manevî şartların uygun oluşu, onu, kendisini piyesine vermesi hususunda hayli rahatlatmış ve Zonguldak’ta yazılmaya başlayan piyes, yine Zonguldak’ta, 8 Temmuz 1937 Perşembe gecesi tamamlanır. (<https://www.n-f-k.com>)

Necip Fazıl yazmış olduğu bu eseri ilk olarak Muhsin Ertuğrul okumuştur. Muhsin Ertuğrul eseri çok beğenmiş hatta gözyaşlarını tutamamış, ‘Bir Adam Yaratmak’ 1937-1938 kışında oynanmaya başlanmış ve 10 ay gibi uzun uzun süre kapalı gişe oynar. Eserin izleksel kurgusu ve sahnelenişindeki ustalık sebebiyle İstanbul’daki bazı gösterilerde izleyiciler ruhi bunalım geçirerek tiyatroyu terk eder. İkinci oyunun, hem tiyatro ve edebiyat çevrelerince hem de izleyiciden gördüğü büyük ilgi, Necip Fazıl’ı tiyatro yazmaya sevk eder. Ancak yazar, ‘Bir Adam Yaratmak’ ta yakaladığı başarıyı sonraki eserlerinde gösteremez.

Yazar, oyunlarının içeriğine göre değişen bir dil ve üslubu tercih eder. Bu nedenle oyunlarında dili, açık, anlaşılır bir yapıya sahiptir. Edebi türler arasında tiyatroya büyük önem veren Necip Fazıl Kısakürek’in oyunları tezli tiyatro türüne girerse de bunlarda ana fikir eserin güçlü anlatım tekniği kullanımıyla ortadan kaldırır.

Necip Fazıl’ın, tiyatrolarını yazarken bazı Batılı müelliflerden etkilenmiş, esinlenmiş, yararlanmış olması tabiidir. Çünkü tiyatro bize Batı’dan gelen bir türdür. Kimden nasıl etkilendiği, ne şekilde yararlandığı ya da esinlendiği ciddî bir mukayeseli çalışma sonunda ortaya konabilir;

“Sembolik bir ifade ile aşırı bir idealizm, karamsar bir dünya görüşü ve korku duygularıyla tezahür eden Avrupalı yazarların (Ibsen, Strindberg, Maeterlinck) doğrudan doğruya veya Muhsin Ertuğrul tesiriyle Necip Fazıl üzerinde rolleri olduğu

düşünülebilir. Bununla beraber Necip Fazıl'ın tiyatrolarında vaka, mekân ve kahramanlar tamamen yerli olduğu gibi, tesir etmiş olduğu ileri sürülen bu temaların işleniş de yerli motiflerle gerçekleşmiştir.”(Okay,1998: 93-94).

Necip Fazıl'ın tiyatroları, Türk edebiyatı ve tiyatrosunda önemli eserler arasındadır. ‘Bir Adam Yaratmak’ adlı eseri de Necip Fazıl'ın bu anlamda en önemli eseridir.

1. ‘BİR ADAM YARATMAK’TA KURMACA EVREN

Necip Fazıl Kısakürek'in 1937 yılında yazdığı üç perdelik oyun. Eser, bir tiyatro yazarının geçirdiği büyük ruh çilesini anlatır. ‘Bir Adam Yaratmak’, Kısakürek'in “mistik şair” olarak anıldığı döneme ait bir eserdir ve 1937 yılının 8 Temmuz’unda tamamlanır. Ölüm korkusu, sanatın çilesi, kader, cinnet konularına değinir. Konusu meçhul bir tarihte, İstanbul’da geçen oyunun karanlık, boğucu bir atmosferi vardır. Yazar, aralıklarla iki yıl süren bir çalışma sonucunda oyunu tamamlanır. İlk piyesi olan ‘Tohum’dan sonra ikinci tiyatro esrini yazan Necip Fazıl'ın tiyatro yazarlığı konusunda ilk ustalık eseri ve Türk tiyatrosunun bir trajedi şaheseri kabul edilir. Eserde oyun kahramanı olan yazar Hüsrev'in kaleme aldığı ‘Ölüm Korkusu’ adlı oyun ‘Bir Adam Yaratmak’ piyesinin iç içe ustalıkla eklenir.

Eser, ilk defa 1937-1938 sezonunda İstanbul Şehir Tiyatroları tarafından sahnelenir, başrolü Muhsin Ertuğrul oynamıştır. 1978 yılında Yücel Çakmaklı tarafından televizyon filmi olarak çekildi. 1994 yılında İstanbul Devlet Tiyatroları tarafından sahnelenir.

‘Bir Adam Yaratmak’ Necip Fazıl Kısakürek'in kendi yaşadığı fikir buhranlarını çarpıcı bir üslupla seyirciye aktardığı eseridir.Eser; *“Ölüm korkusu, sanatın çilesi, kader, cinnet konularına sürekli, farklı açılardan değinir. Konusu “meçhul bir tarihte, İstanbul’da” geçen oyunun karanlık, boğucu ve iç karartıcı bir atmosferi vardır.”* (Yavuz, 2018: 269).

Eserin başkışisi Hüsrev'in yazmış olduğu ‘Ölüm Korkusu’ piyesinin başkışisi bir kaza kurşunuyla annesini öldürdükten sonra sıkıntılı ve bunalımların ağır olduğu dönemler geçirir. Hüsrev, eserinde bir adam yaratmaya kalkışmış fakat başarılı olamamıştır gün geçtikçe yarattığı adama dönüşür onun gibi çileli ve ıstıraplı günler geçirmeye başlar.

Eserin içeriği ile isminin uyum içinde olduğunu görürüz. Anlatıda bir adam yaratmak isteyen Hüsrev, kendi benlik buhranlarını söyle ifade eder;

“Bir adam yaratmağa kalkıştım. Ona bir surat ve kader bulmak... Nerede bulayım? Kendimi buldum. Suratsız ve kadersiz adam şahlandı. Zincirini kırdı. Elimden kaçtı. Ben insanım. Beni arkamdan vurdu. Suratsız ve kadersiz adam benim suratımı takındı. Kalıbımı giyindi. Kaderimin içine yattı.” (s. 127).

“-Bir adam yaratmaya kalkıştım. Bir adam yaratmak. Bir adam yaratmak... Ona bir surat kader bulmak. Nereden bulayım? Kendimi buldum. Suratsız ve kadersiz adam şahlandı. Zincirini kırdı. Elimden kaçtı. Ben insanım. Beni arkamdan vurdu. Suratsız ve kadersiz adam benim suratımı takındı. Kalıbımı giyindi. Kaderimin içine yattı. Benim de kaderim buymuş.”(s.128).

Bu eser Hüsrev ile yarattığı karakterin yaşantılarının birbirine paralel gidişatını gözler önüne serer ve insanın kader karşısındaki acziyetini okura bir mesaj olarak vermeye çalışır.

1.1. Sahneye Yansıyan Olaylar

Eserde anlam boyutunun gerçekleşmesi olay örgüsünün şekillenmesiyle ortaya çıkar. Bu açıdan olay örgüsü, eserde yer alan vaka ve durumların belirli bir zaman, mekân içinde neden sonuç ilişkisi bağlamında düzenleniş halidir. Anlatı türene bağlı edebî metinlerde kurmaca evren oluşturmak, karakterlerin özelliklerini yeniden tanımlayarak onların bireysel ya da toplumsal serüvenlerini zamansal bir bağlam içinde oluşturmaktır. ‘Bir Adam Yaratmak’ adlı eserde de olay örgüsü, anlatı kişilerinin psikoloji ve sosyal yaşamlarına göre derinlik kazanıp ve genişler. Eserde olay, durum ve kişiler arasındaki bağ, neden sonuç ilişkisi bakımından birbirine bağlıdır. Yazar birbiriyle alakalı olan vakaları kart ve norm karakterler

aracılığıyla birleştirir. Eserde olay örgüsü helezonik yapıdadır. Nitekim “helezonik” olay örgüsü bu tür olayörgülerinde bir öncekinde olduğu gibi dallanma değil birden çok vaka halkalarının iç içe olması söz konusudur. En dışta bir vaka zinciri (çerçeve vaka) bunun içinde de bir başka vaka zinciri veya (iç vaka) vakalar yer alır. Romanda metin ve vaka halkalarının vaka biricikleriyle neden sonuç ilişkisi içerisinde bağıntı kurması, merkezi fonksiyon görevi üstlenen çerçeve vakanın içinde iç içe geçmesine olanak sunar.

‘Bir Adam Yaratmak’ adlı eser, olay kurgusu bakımından üç ana bölümden oluşur. Birinci bölümün iki, ikinci bölüm (sahne) on bir, üçüncü bölüm (sahne) ise on dört bölümden oluşmaktadır. Eser üç bölüm üç metin halkasından meydana gelir. Bu üç metin halkasındaki iç vaka halkaları birbiriyle neden sonuç ilişkisi bakımından bağlantılıdır.

M: Metin Halkası

V: Vaka Halkası

BİRİNCİ BÖLÜM

Hüsrev, ‘Ölüm Korkusu’ adlı bir eser kaleme alır. Hüsrev yazdığı ‘Ölüm Korkusu’ adlı eserde yer alan başkişi bir kaza kurşunuyla annesini öldürür. Bu olay sonrasında piyesin başkişisiaklını kaybedip daha önce babasının yaptığı gibi kendisini incir ağacına asarak intihar eder;

“Turgut - Piyes, «Babam kendisini bir incir dalına asmıştı» diye başlıyor. Piyesin kahramanı, babası intihar etmiş bir tip. İhtiyar annesiyle beraber bir yalıda yaşıyor, yalının bahçesinde büyük bir incir ağacı. Babasının asıldığı ağaç. Efendim...” (s. 14).

Piyes yazarı Hüsrev’in de babası kendisini incir ağacına asıp intihar etmiş biridir. Bir gün yalıda Ulviye Hanım, hala kızı Selma, Mansur, gazete patronu Şeref ve karısı Zeynep, ruh doktoru Nevzat, Hüsrev’in yazdığı ‘Ölüm Korkusu’ adlı piyesi tartışır. Eserdeki kaza ile annesini vurma bölümünü gerçekçi bulmayan misafirlere Hüsrev sahneyi izah etmeye çalışırken boş olduğunu düşündüğü tabanca ateş alır. Bu olay sonrasında Hüsrev, kazayla Selma’yı öldürür.

M1.Hüsrev, ‘Ölüm Korkusu’ adında bir piyes yazmıştır ve bu eser toplum tarafından büyük ilgiyle karşılanır. Hüsrev’in Halasının kızı Selma’yı vuruncaya dek olaylar esere bağlı olarak olaylar gelişmesi.

V1.Başkişi Hüsrev’in yazdığı eserin büyük yankı uyandırması ve meşhur olmaya başlaması.

V2.Gazeteci Turgut’un Hüsrev’in yazdığı eser ile hayatı arasında bir bağlantı olup olmadığını sorgulaması.

V3.Gazeteci Turgut’un piyesteki kahramanının babasıyla Hüsrev’in babasının aynı şekilde kendini öldürdüğü için bu haberi gazetede yayınlaması.

V4. Hüsrev’in annesi Ulviye Hanım, Mansur ve Selma’nın odaya gelmesi ve çay içmek istediklerini söylemesi.

V5.Hüsrev’in gazeteci Turgut ile annesini tanıştırması.

V6.Hüsrev’in gazeteci Turgut’un piyesi anlayıp anlamadığını sorgulamak için ondan piyesi anlatmasını istemesi.

V7.Gazeteci Turgut’un Hüsrev’in babasının ne zaman öldüğünü öğrenmek istemesi ve Hüsrev’in bu soruya sinirlenmesi.

V8.Bu sorunun cevabını öğrenmek isteyen Turgut’un Ulviye Hanıma sorular sorması.

V9.Selma ve Mansur’un Hüsrev’in sinirlerini yatıştırmak için onu teselli etmesi.

V10.Mansur ve Selma’nın Hüsrev’in piyesine almadığı sahneleri almak için evin üst katına çıkması.

V11.Hüsrev’in Mansur’un Selma’yı istediğini annesine söylemesi ve Selma’yla konuşması, Selma’nın bu teklifi reddetmesi.

V12.Hüsrev'in arkadaşlarının piyesi hakkında konuşmak için ikinci çayına gelmesi, Hüsrev'in piyesteki kahramanın annesini nasıl öldürdüğünü izah etmeye çalışırken kazayla halasının kızı Selma'yı öldürmesi.

İKİNCİ BÖLÜM

Hüsrev, Selma olayından beş ay kadar sonra Maçka'daki apartman dairesinde annesine babasının niçin intihar ettiği hakkında sorular sorar. Selma olayından derinden etkilenen Hüsrev, büyük bunalım ve yalnızlık içindedir. Hüsrev'in doktor arkadaşı Nevzat, onu bir reklam aracı olarak kullanma peşindedir. Aynı zamanda Şeref ise bu olayı yayarak gazetesinin satışlarını arttırmayı amaçlar. Bu kargaşa içinde babasının niye intihar ettiğini öğrenmeye çalışan Hüsrev, ölümü ne olduğunu sorgulayıp 'Yaratılış Sırrını' çözmeye çalışır. Bu süreç onu delirmenin eşiğine getirir.

M1.*Hüsrev'in kazayla halasının kızı Selma'yı vurmasıyla bağlantılı olarak yaşadığı bunalımlı ve üzüntülü günler yaşanır. Hüsrev bu bölümde yazdığı eserin kendi hayatında cereyan ettiğini görmekte ve ölüm düşüncesi zihninde daha da derin bir anlam kazanmaktadır.*

V1.Bu ölüm olayından sonra Hüsrev'in iyice bunalıma girmesi.

V2.Babasının kendisini bahçedeki ağaca astığı için annesine sorular sorması.

V3.Hüsrev'in yalıda sürekli Selma'nın suretini görmesi ve Maçka'daki apartman dairesine taşınması.

V4.Nevzat Bey'in bu bunalımdan faydalanarak Hüsrev'i hastaneye yatırmak için Ulviye Hanımı kliniğine götürmek istemesi.

V5.Selma öldüğünde Zeynep'in onun cebinden not defterini gizlice alması ve kocasına vermesi.

V6.Şeref Bey'in de gazetesinin tirajını artırmak için deftere yazılan ve dostuna ait mahrem bir konuyu gazetesinde yayınlaması.

V7.Mansur'un gazetede yazılanları görerek sinirlenip deliye dönmesi.

V8.Hüsrev'in de gazetede ki olumsuz haberleri görünce Doktor Nevzat'ı evinden kovması.

V9.Zeynep'in Hüsrev'in yanına gelerek ona olan aşkını itiraf etmesi ve bunun sonucunda Hüsrev'in, Zeynep'i reddetmesi.

V10.Şeref Bey'ingazetede Hüsrev'in mahremini yazdığı için sitem etmesi.

V11.Hüsrev'in, Şeref Bey'e onun karısıyla yaşadığı gizli ilişkiyi itiraf etmesi ve bunun da gazetede yayınlanmasını istemesi.

V12.Hüsrev'in ölümü sorgulaması ve yaratılış sırrını çözme girişimlerinin onu hep divaneliğine sürgün kılması

V13.Hüsrev'in sürekli olarak istem dışı kalkıştığı işin cezasını çektiğini düşünmesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hüsrev'in annesi oğlunun da babası gibi intihar etmesinden korkarak yalı bahçesindeki incir ağacını uşak Osman'a kestirir. Hüsrev, ağacı kestiren annesini kendisine komplo hazırlayan dostları gibi düşman olarak görmeye başlar. Hüsrev babasının portresi karşısında babasıyla konuşur ve sıkı sık ölümden bahseder. Oyunun son sahnesinde Hüsrev, onu tımarhaneye götürmeye gelen hükümet doktoru, hastane gardiyanı, Nevzat ve Şeref'e teslim olur

M3.*Bilincini yitiren Hüsrev, çıldırma noktasına gelir. Dost bildikleri arkasından kuyusunu kazmış Hüsrev'i akıl hastanesine kapatmak ister. Hüsrev ise bu durum sonrasında çaresizlik içinde tımarhaneye yatmayı kabul eder.*

V1.Hüsrev annesinin oğlu Hüsrev'in de babası gibi kendisini bahçedeki incir ağacına asacağından korkup ağacı dibinden kestirmesi.

V2.Hüsrev'in bunalım yaşadığı bir gece kendini öldürmek için yalının bahçesine indiğinde incir ağacının kesilmiş olduğunu görmesi.

V3.Gazeteci arkadaşı Şeref Bey'in gazetesinde Hüsrev'in çıldırdığına yönelik haberler yaptırmaması.

V4.Gazeteci Turgut'un, Şeref ve Nevzat Bey'in planını duyması bunun sonucunda Hüsrev'i uyarmak için yalıya gitmesi.

V5.Hüsrev'in birden Selma'nın portesini görün cinnet geçirmesi.

V6.Hüsrev'in ruh hastalıkları doktoru Nevzat Bey'in ünlü bir yazarı kliniğinde ağırlamanın iyi bir reklam olacağını düşünmesi.

V7.Şeref ve Nevzat Bey'in yanlarına polis memurları ve hükümet doktorunu alarak Hüsrev'i tutuklatmak için yalıya gelmesi.

V8.Komplolar ortasında kalan Hüsrev'in sinirlerinin iyice gerilip bireysel ve toplumsal bunalım ve bulantı yaşaması.

V9.Hüsrev'in yaşadığı bunalım sonucunda bir devlet akıl hastanesine gitmesi.

1.2. Dekora Yansıyan Zamansal Notlar ve Çıkarımlar

Zaman bütün varlıkları ve eylemlerini içine alan bir olgudur. Varlığın zaman içindeki konumu ve zamanın varlığı kendi akışkanlığı içinde sürüklemesi, insanın zamanla kopmaz bağına gösterir. Heidegger bu döngüyü; “*varlık ve zaman*”, “*zaman ve varlık*” (Heidegger, 2002: 62) şeklinde ifade ederken zamanın varlıktan kopmaz bağına ortaya koyar.

‘Bir Adam Yaratmak’ eser Türk tiyatro tarihinde bir trajedi şaheseridir. Eserinpsikolojik derinliği yanında vakalarda akıcı bir dinamik yapıdadır. Yazar eserde bireyi ve onun ruhsal kırılma ve bunalımlarını ön plana çıkararak, sahneyi bireyin trajedisinin oynandığı bir alana dönüştürür. Bu açıdan ‘Bir Adam Yaratmak’adlı eser kendi varlığının soylu “*ben ve öteki*” değerlerini kavramaya çalışan bireyinsahnedeki kendini gerçekleştirme denemesidir.

Oyununun başında “*Olay, meçhul bir tarihte İstanbul’da geçer.*”(s.8) notu yer alır. Bu anlamda olay örgüsünün yaşandığı sosyal zaman hakkında kesin bilgi vermek mümkün değildir.

Sosyal zaman kozmik zamandır. Takvime bağlı olarak ilerleyen zaman türüdür. Dış dünyanın, evrenin, toplumların yaşamış oldukları, insan bilincinin bir bakıma dışında kalan genel zamandır.

Eserdeki nesnel zaman yazdığı ‘Ölüm Korkusu’ piyesiyle şöhretin zirvesine ulaşanve oyunun başkışı olan Hüsrev’in hayatının belli bir kesitidir;

“*Muvazenemi kaybediyorum, öyle mi? Muvazene dediğin ne? Dünyamı kaybediyorum. Dünya benim için artık o dünya değil. Kırk sene içinde yaşadığım âlem, o âlem değil. Kırk sene inandığım hakikatler, başımı bir yastık gibi dayadığım emniyetler, üstüne binalar kurduğum nispetler, avucumdan kayıp gidiyor.*” (s.67)

cümlesinden Hüsrev’in kırk yaşlarında olduğunu anlaşılır. Yazdığıyla ‘Ölüm Korkusu’ piyesiyle bir anda meşhur olan Hüsrev’in hayatı, diğer insanlarca merak konusu olur. Gazeteciler piyesin konusuyla Hüsrev’in kendi hayatı arasında bağlantı kurmaya çalışır.. Hüsrev’in hayatının bu döneminden başlayarak onun tımarhaneye gidene kadar olan evresi işlenir (Kazımlı, 2010: 29).

Nesnel zamanların tamamını kapsamayan, sadece olayların cereyan ettiği zaman süresidir. Anlatılarda bu zaman dilini öykü zamanını kapsar. Bir yaz günü Zeynep, Nevzat ve Şeref yazdığı piyesle meşhur olan yazar Hüsrev’in başarısını kutlamaya gelir. Hüsrev misafirlerine ikinci çayı ikram eder. Eserde geçen;

“*Camlı kapının sol tarafından Zeynep görünür. Üstünde, itina edildiği belli yazlık bir kostüm. Giyimi ve tavırları hoppa. Kapıda manalı bir gülüşle durur. Selma’nın dikkat ettiğini görünce Hüsrev de o tarafa bakar.*” (s.30)

cümlelerde zamanın yaz mevsimi olduğunu anlaşılır.

Birinci perde Selma’nın ölümü ile biter. Birinci perdeyle ikinci perde arasında beş aylık bir zaman dilimi vardır. İkinci perde ile üçüncü perde arasında geçen zaman dilimi belli

değildir. Hüsrevlerin yalılarının tasviri ile başlayan üçüncü perdenin birinci sahnesinde mevsimin kış olduğunu anlaşılr;

*“Perde açılır açılmaz kitap odası olduğu gibi görünür. Bomboştur. Pencerelerden gelen tek tük ışık kırıntılarından başka meydanda hiç bir ışık yok. Mevsim kış, vakit gece ve oda karanlık. Uzaktan rüzgâr uğultusu gelmekte. Birdenbire telefon çalar ve durur. Gelen yoktur. Peşinden bir daha, bir daha çalar. Sağdaki büyük kapı açılır. Osman girer. Girince kapıyla kütüphane arasındaki elektrik düğmesini çevirir.”*s. 98).

Eserin vaka zamanı yaklaşık olarak 5-6 aylık bir süredir. (Kazımlı, 2010: 29).

Vaka zamanının anlatıldığı kısımlarda anlatma ve özetleme tekniğinin kullanıldığı görülür. Eserde birinci perdesi ile ikinci perde arasında beş aylık zamanın bulunması özetleme tekniğinin kullanıldığını gösterir. Yine aynı şekilde eser üçüncü perdesinde zaman artık kışır ve Hüsrevlerin yalısında uşak Osman çalan telefonu açar ve *“Hayır! Buraya hiç uğramadı. Ne bugün, ne dün...”*(s.102) yanıtını verir. Burada da iki günlük bir zaman diliminin atlanıldığını görülür.

Eserde atlama tekniği, özetlemenin yanı sıra yer yer geriye dönüşlerin, genişletmelerin kullanıldığı da görülür. Eserde zamansal geriye dönüşlerde, Hüsrev’in çocukluk ve öğrencilik yıllarına yer verilir;

“Ah oğlum, o vakit yine böyle Maçka taraflarında oturuyorduk. Babanın halinde hiçbir şey yoktu. Sevimli, soğukkanlı, tabii. Bir kış gecesi idi. Eve gelmedi. Ertesi sabah haberini aldık. İçinde in cin olmayan yalıya gitmiş. Geceyi orada geçirmiş. Sabaha karşı o işi yapmış. Günlerce şaşkın gezdim. Günlerce ağladım.” (s. 52).

Bunun dışında eserin içerisinde Hüsrev’in uşak Osman’a çocukluğuyla, babasıyla ilgili sorular sorduğunu ve bu sorular doğrultusunda geçmişe döndüğünü yansıtan konuşmalar da yer almaktadır.

1.3. Dekorlaşan Mekân: Mekanlaşan Sahne

Gerçeğin iz düşümü olan kurmaca dünyanın en önemli unsurlardan biri de mekândır. Nitekim Bachelard, mekânı; *“Geçmişin tiyatrosu olan belleğimizin dekoru, kişileri baskın rolleri ile korur. İnsan bazen zaman içinde kendini tanıdığını sanır, oysa tanıdığını sandığı şey, varlığın durağanlık kazandığı mekânlar içindeki bir dizi bağlanmalardır yalnızca; geçip gitmek istemeyen varlığın, geçmişte bile, yitirilen zamanın peşine düştüğünde, zamanın akışını ‘durdurmak’ isteyen varlığın. Mekân, peteklerinin binlerce gözünde, zamanı sıkıştırılmış olarak tutar. Mekân, bu işe yarar”* (1996: 36) diyerek tanımlar. Olaya dayalı eserlerin var olabilmesi için nasıl olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, bakış açısı ve anlatıcı gibi unsurlar gerekliyse mekân da o derece gerekli bir unsurdur. Ontolojik açıdan bir oturma yeri olan mekân, insanın evrendeki tek tutunma noktasıdır. İnsanın kendini gerçekleştirmek için gönderildiği beden/dünya, bütün oluşların mekânsal düzlemdeki en geniş yeridir. Anlatı türlerinde yapısal unsurların bir mekân içinde verilme ihtiyacı da romandaki kişilerin itibarı de olsa kendileri için bir oturma, tutunma yerine ihtiyaç duymasındandır. Ontolojik anlamda mekân, insan varlığının evrendeki tutunma yeri, bir oluşlar/kılışlar mekânıdır. Bu açıdan insanın tutunma noktası olan mekân, mimetik eserlerde de anlatı kişilerini kuşatan bir değerler düzlemine sahiptir.

1.3.1 Kararan Dekor: Kapalı-Dar Yutucu Sahne/Mekanlar

Kapalı dar mekânlar kahramanı sıkı, bunaltan ortamlardır. Kahraman bu ortamlarda çevresiyle olumsuz ilişkiler kurar. Bu ortamlarda kahraman, psikolojik olarak bir çöküşün yaşandığı kısıtlayıcı, engelleyici özelliklere sahiptir. Kapalı-dar mekân anlatı kişisi için olumsuzlukların bir araya geldiği ve kahramanın ontolojik olarak kendine bir tutunma ve oturma yeri bulamadığı yutucu mekânlardır. Kapalı-dar ve yutucu mekânlar, fiziki boyutuna göre değil anlatı kişinin ruhsal durumuna göre anlam üretir. Anlatı kişilerinin ayağını adeta yere basmakta korktuğu dar mekânlar, olayın karmaşık bir yapıya dönüşmesine neden olur. Kahramanların kendilik süreçlerini kısıtlayan kapalı-dar mekânlar, birey ve insanların kendini mutsuz, huzursuz, yalıtık ve hissettirir.

Tiyatro yazarını sınırlayan unsurlardan biri de mekândır. ‘Bir Adam Yaratmak’ adlı tiyatro oyununda mekân ilk olarak Hüsrev’in doğup büyüdüğü, çocukluğunun geçtiği Anadolu yakasında büyük bir yalı olarak tasvir edilmiştir. Mekânla alakalı tasvirler o kadar kuvvetlidir ki okuyucu betimlemeler sayesinde eseri gözünde canlandırabilir.

Kapalı mekân olarak değerlendirebileceğimiz eserde adı geçen “*Maçka taraflarında bir apartman dairesi*” şeklinde tasvir edilen ve Hüsrev’in halasının kızı Selma’yı vurduktan sonra kendisini kapattığı evdir.

“Maçka taraflarında bir apartmanın büyük salonu. Karşısında ve orta yerde, bir buçuk metre genişliğinde, kapısız bir geçit. Bu geçit, salonun yarısı büyüklüğünde, son nısfâ isabet eden bir iç odaya açılır. Salonun ortasından, iç odanın yalnız sağ köşesi görünür. Bu köşede, kenarları yastıklarla çevrili bir duvar, duvarın önünde, duvara bitişik bir tabure. Taburede bir abajur. Salonun sağ duvarının ortasında bir kapı. Kapının bir adım ilerisinde, sağ duvara muvazi bir kanep; kanepenin sağ yanı bir paravanaya dayalı. Salonun cephesinde ve sağ köşeye yakın bir yerde antreye açılan ve paravananın arkasında kaldığı için görünmeyen bir kapı vardır. Her tarafa serpilmiş koltuklar, iskemleler, sigara masaları vesaire. Salonun sol duvarı ortasında, kocaman bir endam aynası.” (s.51).

Hüsrev, piyesinde yazdığı o olayı kendi hayatında yaşamasının ardından kendini Maçka’daki bu eve kapatır. Annesine sürekli babasının neden kendini öldürdüğünü sorar ve cevaplar aramaya başlar. Babasının bir deli olup olmadığını sorgular.

Hüsrev bu evde derin ıstıraplar ve acılar çeker. Hayatının en zor dönemlerini geçirir aklını yitirmek üzeredir. Yaşadığı olaylar yetmiyormuş gibi etrafında oynanan oyunlar, dost bildiklerinin arkasından iş çevirmesi de onu daha da yalnızlığa ve karanlığa itmektedir. Hüsrev’in kendisini rahat hissettiği, güvendiği tek yer dostu Mansur’un yanıdır. Onunla her şeyi konuşur her şeyi paylaşır;

Hüsrev- “*senin yanında gömleğimi yırtabilirim. Senin yanında ağlayabilirim. Mansur çok fenayım. Düşüyorum.*” (s.69)

Maçka’daki bu ev Hüsrev için kapalı bir mekândır. Çünkü o en derin ıstırapları burada yaşamıştır. Hayata karşı en büyük sorgulamaları bu evde yalnız başına yapmış ve derinlere inmiştir.

Eser bir diğer önemli mekân yakalıdır. Yalı, eserin başında şöyle tanıtılır;

“Boğaziçinin Anadolu yakasında, büyük bir yalının taşıdığı. Karşıda ve orta yerde rıhtıma açılan camlı kapı. Kapının sağ ve solunda, baklava biçiminde, demir parmaklıklı iki pencere; sağda ve ortada çifte koldan yukarı kata çıkan merdiven. Merdivenin iki kolu içinde bahçeye bağlı antre. Solda, birbirinden uzak iki kapı. İki kapı arasında, üstünde çay takımları duran rönesans bir dresuar. Her tarafta hasır koltuklar, tabureler. Orta yerde İngiliz stilinde, büyük, yuvarlak, maun masa. Tavanda, masanın merkezine doğru sarkan billur avize. Duvarlarda tek tük yağlı boya resimler. İki kanadı açık kapıdan çırpıntılı deniz ve Rumeli kıyıları görünür.” (s. 11).

Genel olarak bakıldığında eserin başında yalı, geniş ve besleyici mekân olarak tasvir edilse de anlatının üçüncü bölümünde kapalı dar yapıya dönüşür. Bu bölümde Hüsrev yaşadığı kötü günlerden sonra kendisini babası gibi yarattığı kahramanın da yaptığı gibi incir ağacına asmak için yallıya dönmüştür. Yalıya yönelik tüm anı ve yaşamlar bu yüzden hep sıkıcı ve bunaltıcıdır. Yalı bu bölümde kapalı bir mekân olarak karşımıza çıkar;

“Hüsrev, birdenbire parmaklarının uciyle kafasını tutarak durur. Müzik yalvarıyor. Osman, Hüsrev’in arkasından fırlar. Efendisinin sağ yanma geçer. Hüsrev, sanki beyninde bir bomba patlamış gibi, tüyler ürpertici bir halde. Osman’ın yanına koştuğunu fark etmiş, fakat tavrını bozmamıştır. Gözleri yaş ve kan hücumundan pıhtılaşmış. Eliyle başını kavramış, bir şey keşfetmek istiyor gibi. Müzik son ve kısa bir

çarpıntıdan sonra durur. Hüsrev kaşlarını alabildiğine çatmış, bir şey tutmak istiyor.” (s.109).

Çünkü Hüsrev, yalının uşağı Osman’a da annesine sorduğu gibi babasını sorar. Kendi yaşadığı çilelerden bahseder. Annesi, Mansur, Osman ne kadar konuşsa da Hüsrev’in düşünceleri bir türlü değişmez. O artık bir deli olduğunu düşünür. Kadere inanmaya başlar ve eserini kendisinin oynadığını düşünür.

Bölümün sonunda ise Hüsrev’i akıl hastanesine götürmek için Hükümet doktorları, Şeref ve Nevzat Bey gelirler. Hüsrev o adamlarla aynı havayı solumaktansa teslim olmayı yeğler ve annesinin gitme naralarına rağmen teslim olur. Bu teslimiyet aslında babası ve Selma’ya bir kavuşmadır. Eserin son bölümünde yaşanan bu hadiselerden dolayı yalı kapalıdar- yutucu mekândır.

1.3.2. Dekora Yansıyan Işık: Açık-Geniş Sahne/Mekânlar

Açık mekânlar, kahramanın kendisini huzurlu ve güvende hissettiği mekânlardır. Kahramanlar bu mekânlarda çevresiyle olumlu ilişkiler kurar. İnsanın huzur bulduğu açık-geniş mekânlar, düşler ve anıların barındığı bir sığınaktır. Romanda anlatıcı kişileri bu mekânlarda kendilerini güvende hisseder ve çevreleriyle devamlı olumlu ilişkiler kurar. Açık-geniş mekânlarda insanlar ontolojik olarak genişler, yayılır ve huzur bulur. İnsanı yaşatan, besleyen ve yaşattıkça onun düş kurmasına yardımcı olan açık, geniş mekânlar, bireyin özgürlük duygusunu güçlendiren mekânlardır.

Eserin birinci bölümünde Hüsrev Anadolu yakasındaki yalıda büyük yankı uyandıran eserin hakkında röportaj vermektedir. Ve eserin bu derece beğenilip takdir edilmesi onu hoşnut etmektedir. Bu anların yaşandığı zaman diliminde Hüsrev huzurlu ve mutludur.

Gazeteciye verdiği röportajda çocukluk anılarından bahseder. Çocukluğundaki o huzurlu günleri anımsar. Röportajın ardından arkadaşlarını ikinci çayına davet etmiştir. Onları güzelce ağırlar sohbet ederler konu piyese gelir. Ve sonunda o acı olay yaşanır.

Yalı başlangıçta Hüsrev için açık bir mekândır çünkü çocukluğu burada geçmiştir. Hayatının en huzurlu yılları bu yalıda ailesiyle birlikte geçirdiği zamanlardır. Ta ki halasının kızı Selma’nın ölümüne vesile olan o olay yaşanıncaya kadar. Zaten eserin ilerleyen bölümlerinde Hüsrev’i yalıda bir kez görüyoruz o da kendisini o meşhur incir ağacına asıp ıstıraplarından kurtulmak için gelir. Fakat ağaç kesildiği için bu olay gerçekleşmez. Huzurlu ve mutlu günlerini yaşadığı o yalıdan bir veda edercesine ayrılır ve teslim olur.

1.4. Dekarda Kimlik Bulan Kişiler

1.4.1. Başkişi: Kendini Yeniden Yaratmak İsteyen Hüsrev

Başkişi eserin dramatik aksiyonu kuran temel güçtür. Eserdeki değerler düzlemi ve olay ağı, başkişilerinin derinliğine ve konumuna göre gelişir. Bu bakımdan *“başkişiler, iç dünyaları ve hayatları en ayrıntılı bir şekilde belirtilen karakterlerdir. Bunlar, daha canlı olmasa da daha karmaşık bir şekilde, hikâyenin akışı içinde çatışmalar ve değişme süreçleri yaşayan, tepkilerimizi sürekli ve tam olarak yönlendiren karakterlerdir.”* (Harvey, 2004: 173) Nitekim karakter, doğuştan oluşan bir kimlik kurgusu sahip olan kendi ferdî bütünlüğünü ortaya koymaya çalışan kişidir.

Eserde oyunun dramatik aksiyonunu kuran başkişi Hüsrev’dir. Hüsrev, *“dinamik anlatımın oyun kurucu”* (Bourneur-Real, 1989: 153) kişisidir. Anlatı kişisi Hüsrev’in geçmişi hakkında pek bilgi verilmemektedir. Eser, Hüsrev’in yazar olduğu dönemden başlar.

Eserin belli bir bölümünde Hüsrev’in kırklı yaşlarda olduğunu öğrenmekteyiz. Eserin başından sonuna kadar büyük acılar, ıstıraplar içinde geçirdiği hayat ile iç içedir. Yazdığı piyesteki başkişi yanlışlıkla annesini öldürmüştür. Evine gelen konukları bu olaya bir türlü akıl sır erdiremezler;

“Üstadım, istihzanızı anlamıyor değilim. Fakat bu incir ağacı bence çok manalı. Bahçenizde böyle bir ağaç olmasaydı, piyesinizdeki kahraman herhalde kendisini bir incir dalına asmayacaktı. Babası daha evvelce aynı ağaca asılmış olmayacaktı.”(s.42)

ve şeklinde konuşurlar. Hüsrev buna sinirlenir ve masanın üzerindeki silahı kaptığı gibi oyununu misafirlerinin önde canlandırmaya başlar tam silahı annesine doğrulttuğu anda Selma ayağa kalkar ve silahtan çıkan kurşun Selma'yı öldürür.

Bu ölüm Hüsrev için normal bir ölüm değildir. Hüsrev bu ölümü piyesindeki ölüme benzetmektedir. Günler geçtikçe yaşadığı çileler onu bir çıkmaza sürüklemektedir. Bu olaydan sonra Hüsrev yaşadığı toplum içerisinde kendisine bir yer bulamamış dünyayı, yaşamı, ölümü, var olma ve yok olma problemlerini derin boyutlarıyla sürekli beynini yiyip bitiren düşünceler haline getirmiştir.

Hüsrev kendi yazdığı eseri oynamasının sonucunda Allah'a ve onun kudretine olan inancı artmıştır. Bunu şu cümlelerle dile getirir;

“Çünkü bir adam yaratmaya kalkıştım. Bir adam yaratmak. Bir adam yaratmak... Ona bir kafa, bir çift göz, bir burun, bir ağız uydurmak. Ona göre bir beyin yapmak ve göğsünün içine bir kalp takmak. Saat gibi işlesin, kanını vücudunda döndüren bir kalp. Bir kalp anlıyor musun? Güya duyan, acılarına, sevinçlerine yataklık eden yer de orası. Bir kalp. Bitti mi? Biter mi? Bu adama bir de kader çizmek lazım. Bu adam yaşayacak, gezecek, tozacak, başından bir şeyler geçecek. Bu adamın mesela bir babası olacak. O baba bir incir dalına asılmış bulunacak. Sonra o da... Eee? Ben Allah mıyım ?” (s.132).

Yaşadıkları ve hayat karşısında savunmasız olan Hüsrev aynı zamanda eserde karakter özelliği gösteren tek kişidir. Hüsrev'in dışındaki tüm kişiler birer gölge varlıklardır. Hüsrev bir buhranın insanıdır. Eserinde bir insan yarattığı ve böylece Allah'a karşı geldiği için cezalandırıldığını düşünmektedir. İnsanın iradesi yoktur, her hadise onu mukadder sona doğru götürecektir.

1.4.2. Norm Karakterler: Dekorun İçtenliğiyle Bütünleşen Kişiler

Eserde başkişisinin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olan norm karakterler; *“kahramanların kusurlarını yansıtmaya, somutlaştırma gibi fonksiyonları vardır.”* (Korkmaz, 1997: 298). Norm karakterler; eserde amaç olmaktan çok bir amacı gerçekleştirmek için kullanılan bir araçtır. Eserdeki norm karakterler; Mansur, Ulviye ve Selma'dır.

Mansur

Otuz iki yaşlarında Hüsrev'in 'Ölüm Korkusu' piyesinin başaktörüdür. Aynı zamanda Hüsrev'in en yakın dostudur. Alçak gönüllü, sevecen, kalbinde kötü niyet barındırmayan bir insandır. Hüsrev'e her koşulda destek olan yaşadığı bunalımdan kurtulacağını söyleyen en büyük teselli veren kişidir;

“Hüsrev, sen dünyanın en kuvvetli insanlarından birisin. Bu buhranı yeneceksin. Kendini kurtaracaksın eminim” (s.67).

“Hüsrev! Seni böyle gördükçe parça parça oluyorum. Ne yapabilirim senin için?” (s.69).

Hüsrev'in etrafındaki düşmanlara karşı duran onu koruyan kollayan bir insandır. Hüsrev'in kuzeni Selma'yı sever. Hüsrev'in son derece güvendiği ve saygı duyduğu bir kişidir;

“Mansur- Şeref Bey! Sizin bu kadar insanlıktan uzak olduğunuzu bilmiyordum.

Hala nasıl da durabiliyorsunuz bu evde? Nasıl da konuşabiliyorsunuz? “ (s.67),

Mahsur, Hüsrev'in her sıkıntısına ana yardım eder. Hüsrev Şeref'le Nevzat'la ne zaman yüzleşse, ne zaman onların dost görünümlü düşman olduklarını anlasa yıkılır. Hüsrev'in bütün yıkılmalarında ona güç veren en büyük destekçisi Mansur olur.

Ulviye

Hüsrev'in annesidir. Eserin başından sonuna kadar aktif bir kadındır. Hemen hemen elli altı yaşlarındadır. Ulviye Hanım eşini otuz yıl önce sebebini bilmediği bir nedenden dolayı kaybeder. Ulviye Hanım eşinden sonra tek tutanağı oğlu olur. Hüsrev, babasının yokluğunda annesine bakar, onu korumuş ve yardımcı olur. Ulviye Hanım zaman zaman Hüsrev'in arkadaşı Nevzat Bey'in sözlerine kanıp oğlunu Hüsrev akıl hastanesine kapatmak istese de annelik duyguları buna engel olur. Oğlunun tımarhaneye kapatılmasına içi el vermez;

“Olmaz Nevzat Bey, başka bir hastalık olsa ne ise, delilere bakılan bir yere oğlumu gönderemem. O deli değil. Çok ıstırap çekiyor, kuruntular getiriyor o kadar.” (s.55).

Hüsrev, annesi Ulviye Hanımı babasının ölümü konusunda çoğu zaman sorgulasa da Ulviye Hanım oğluna büyük bir sabırla her defasında babasını ve ölümü hakkında bildiklerini anlatır;

“Ah oğlum, o vakit yine böyle Maçka taraflarında oturuyorduk. Babanın halinde hiçbir şey yoktu. Sevimli, soğukkanlı, tabii. Bir kış gecesi idi. Eve gelmedi. Ertesi sabah haberini aldık. İçinde in cin olmayan yalıya gitmiş. Geceyi orda geçirmiş. Sabaha karşı o işi yapmış. Günlerce şaşkın gezdim. Günlerce ağladım. Daha ne söyleyeyim?” (s.52)

Ulviye Hanım Hüsrev çıldırmanın eşiğine geldiğinde oğlunun da babası gibi kendisini öldüreceği düşüncesine kapılır ve bahçedeki incir ağacını kökünden kestirir. Bu açıdan Ulviye Hanım Oğlu için elinden gelenin fazlasını yapan fedakâr bir annedir.

Selma

Selma, Hüsrev’in halasının kızıdır. Selma, anne ve babası ölünce Hüsrevlerin yalıya gelir. Hüsrev’in annesi ile Hüsrev Selma sahip çıkar. Hüsrev, Selma’nın hem babası, hem de abisi olur. Selma içten içe Hüsrev’e karşı bir şeyler hisseder. Selma edebiyattan anlar ve kendi çapında bir günlük tutar. Hislerini o günlüne yazar. Selma’ya göre Hüsrev çok yetenekli ve kuvvetlibir kişidir.

Selma piyeste çok önemli bir anlatı kişisidir. Çünkü Hüsrev’in yanlışlıkla onu vurup öldürmesinden sonra Hüsrev baktığı yerde sürekli olarak Selma görür;

“Ulviye - (Osman’ı görünce) Koş! Telefona koş! Hastahaneye telefon. Telefon. Koş! (Osman hızla sağdaki merdivenlerden pat pat çıkar. Ulviye Hüsrev’e bakar, Deminki şimşekler yüzünden uçar. Çizgileri tatlılaşır. Yalvarır bir hal alır. Hüsrev’e yaklaşmaya başlar. Hüsrev gözlerini, Ulviye’nin açık bıraktığı kapıya dikmiştir. Ulviye Hüsrev’in bakışı istikametinde yürüyemez. Gittikçe, kollarını Hüsrev’e doğru açarak, pencerenin önünden geniş bir kavisle oğlunun sağ yanına geçer.

Ulviye - (Kolları Hüsrev’e doğru uzanmış) Hüsrev! Evlâdım! Kaybetme kendini! (Hüsrev hep o. Cevap vermez. Kıpırdamaz. Ulviye kolları uzanmış bekler, birden Hüsrev’de bir hareket başlar. Sağ eli oynar. Tabancayı yavaşça masaya bırakır. Aynı kol, bir ölü kol gibi yanına düşer.” (s. 48).

Hüsrev artık her yerde onun “iç benliğinin” tamamlayıcı kimliği olan Selma’yı düşünür. Selma içtenlik değeri olarak sadece birinci perde de karşımıza çıkar. Ancak perde ve sahnelerde Selma’nın sureti yer alır. Hüsrev çıldırdığı anlarda Selma’yı görür. Selma’nın izleri Hüsrev’in gözlerinin önünden bir türlü silinmez.

1.4.3. Dekorü Yıkan ve Karartan Kart Karakterler

Eserdeki kart karakterler, kahramanın kişisel macerasının olumlu yönde gelişmesine mani olan engelleyici kişilerdir. Bu kişilere roman içinde üstlendikleri fonksiyon açısından tek boyutlu hasım kahramanlar olarak kemikleşir. Bu kişiler, yalnızca bir özelliğe sahip oldukları için değişmeye kapalı, karşıt değerleri simgeleyen *yıkıcı bir karakter* yapısına sahiptir. Piyesteki kart karakterler; Doktor Nevzat, Şeref Bey ve Zeynep’tir.

Doktor Nevzat

Hüsrev’in arkadaşıdır. Başlangıçta Hüsrev’in yanında gibi görünür. Eserinin başkarakterinin psikolojik olarak sorunlu bir tip olduğunu düşünür ve marazi açıdan o karakter üzerinde inceleme yapmaya başlar. Aslında Nevzat Bey, başlangıçta iyi bir karakter olarak görünür. Okuyucu onun arkadaşını düşünen bir insan olduğunu düşünür ilk etapta. Fakat Nevzat Bey daha sonra Şeref Bey ile birlikte olur ve Hüsrev’in arkasından iş çevirirler. Nevzat Bey Hüsrev’i hastaneye kapatacak, Şeref Bey de gazetesinde haberini yapıp Hüsrev üzerinden gazetesinin adını duyuracak ve bu yolla para kazanacaktır. Bu kötü şeyleri düşünenler Hüsrev’in kendine dost olarak bildiği yakınındaki kişilerdir. Bunun için önce annesiyle görüşür

onu ikna etmeye çalışır. Bu teklifi annesi reddeder. Oğlunun akıl hastanesinde yatmasına içi el vermez. Ama Nevzat Bey bu durumu kendi aleyhine çevirir ve bir şekilde Ulviye’yi ikna eder.

Nevzat Bey Ulviye Hanım’ı hastanesine götürür ve bu durum Hüsrev’in kulağına gider bunu duyan Hüsrev çılgına döner;

“Yalan, bu da yalan! Söyle annemi niçin götürdün hastanene? Ne de olsa anadır, oğlunun tımarhaneye girmesine razı olmaz; görsün, akli yatsın, razı olsun diye değil mi? Ya bunu niçin istedin? Ben hastanede yatayım diye. Yatmamı niçin istedin? İyi olayım diye mi? İçin götürmüyordu halimi değil mi? Dostluk duygusu değil mi?” (s.91).

Hüsrev bu cümlelerle Nevzat’ın gerçek dost olmadığını anlar. Nevzat Bey kendisini açıklamak istese de artık Hüsrev buna inanmaz. Nevzat hakkındaki gerçekleri anlar ve onu evinden kovar.

Şeref Bey

Otuz altı yaşlarında bir gazetenin sahibidir. Hüsrev’in ‘Ölüm Korkusu’ piyesi büyük yankı uyandırınca gazetesinde çalışan bir muhabiri Hüsrev Bey’in yalısına gönderir. Eser hakkında röportajlar yaptırır ve gazetesinde yayınlar. Şeref Bey’in eşi Zeynep Hüsrev’e âşıktır. Şeref Bey bundan habersizdir. Zeynep de eşiyle bir olup Hüsrev hakkında bilinmeyen gerçekleri gün yüzüne çıkartır ve kocasına söyler kocası bunu gazetesinde yayınlar. Şeref Bey’in gündemi artık Hüsrev’in piyesi olmaktan çıkmıştır. Onun özel hayatıyla ilgilenir. Çünkü Hüsrev tanınmış ve büyük bir yazardır onun hakkında haberler yapması halkın dikkatini çekecek ve Hüsrev sayesinde gazetesi ön plana çıkacaktır.

Hüsrev’in hayatını yazmakla kalmayan Şeref Bey, Nevzat Bey’i gazetesine çağırır ve onunla Hüsrev’i tımarhaneye kapatma planları yapar. Karısını Zeynep’i de Hüsrev’in yanında gören Şeref Bey, daha da sinirlenir ve intikam ateşi onun bütün benliğini sarar;

“ŞEREF: Şunun için konuşuyorum ki, Hüsrev Bey yakınlarını iyice tanısin. Kasıtlarını bilsin. Kendini ona göre kollasın. Bense nişan alacağım yeri açıksa haber veriyorum. Bu bir avanstır. Nevzat gibi gazete gazete gezip sizi tımarhanemde yatıracağımı yazmıyorum.” (s.85).

Bu cümleleri söyleyen Şeref Bey de Hüsrev’e nasıl düşman kesildiğini çok net belli ederek bu cümleleri Hüsrev’in yüzüne söyler. Hüsrev, bir kez daha yıkılır.

1.4.4.Dekordaki Fonlaşanlar:Fon Karakterler

Eserde sosyal ortamın oluşmasını sağlayan fon karakterler, derinlikleri olmayan kişilerdir. *“Psikolojik ve sosyal derinliği az olan fon karakterler, romandaki sosyal ortamın oluşması ve olayların gerçeğe yakın bir şekilde verilmesi için anlatıya yerleştirilen dekoratif unsur niteliğindeki”* (Aktaş, 2000: 142) kişilerdir. Romanda bu kişilerin üstlendiği bir görev yoktur.

Romanda fon karakterler; hizmetçi kız, Turgut ve Osman’dır.

Hizmetçi Kız

Eserin birinci bölümünde sadece yalıya gelen misafirlere çay ikramında bulunmak için sahneye çıkar ve onun dışında görünmez.

Turgut

Yalıya röportaj için gelen muhabirdir. Eserin başlangıcında karşımıza röportaj yaparken çıkar. Onun dışında üçüncü bölümde Şeref ve Nevzat Bey’in planını Hüsrev’e anlatmak için yalıya gelir. Olayın gidişatını değiştirecek kadar fonksiyonel bir tip değildir.

Osman

Yalıdaki bahçe işlerinden sorumlu olan Osman, misafirleri karşılayan yalının dışındaki işlerini yapan, uzun yıllar bu yalıda çalışan bir insandır. Aileden biri gibidir.

1.5. İZLEKSEL KURGU

Eser, ‘Ölüm Korkusu’ piyesiyle şöhretin zirvesine ulaşan ve oyunun başkışisi olan Hüsrev’in hayatının belli bir kesimidir. Hüsrev’in hayatı artık insanlarca merak konusu haline

gelir. Gazeteciler piyesin konusuyla Hüsrev'in hayatı arasında bağlantı kurmaya çalışırlar ve olaylar cereyan etmeye başlar.

Eserdeki temel kurguyu etkileyen değerler düzlemi aşağıdaki “KORA” (Korkmaz, 2015: 103) şemasındaki değerlerden oluşur.

	<i>Tematik Güç/ Ülkü Değerler</i>	<i>Karşıt Güç/ Karşıt Değer</i>
Kişiler	Hüsrev, Ulviye Hanım, Mansur, Selma, Osman, Turgut	Doktor Nevzat, Şeref Bey, Zeynep
Kavramlar	Sadakat, Sevgi, Annelik Duygusu, Merhamet, Kader,	Menfaat, İkiyüzlülük, Yozlaşma, Ölüm Yabancılaşma,
Simgeler	Selma'nın Portresi, Selma'nın Günlüğü, Sandal, Şömine. Yazı Masası	İncir Ağacı, Gazete, Silah, Tımarhane.

1.5.1. Bir Adam'ın Alın yazısı: Soyaçekim Olarak Yazgı

Alın yazısı izleğinin, “aslın görünmesi için gerekli araz” hüviyetinde olmasının anlamı, onun var olanın Varlıkla karşılaşmasına en uygun ontolojik zemini sağlaması demektir. Eserde kader kavramına ilişkin belirleyici unsur yazılan eserle, yazarın hayatı arasında paralellikler olmasıdır. Hüsrev, kadere inanır ve onu şu şekilde tanımlar:

Güneşli bir havada bir gök gürültüsünü bekler misiniz? Beklemezsiniz fakat o gelir. Hayat beklenmediklerle doludur. Şimdi şu tavan çöker ve hepimiz altında kalabiliriz. Hiç de hayret etmem. Ne bileyim her şey olabilir.” (s.42).

Hüsrev son derece kadereci bir yaklaşımla eserinde bahsettiği ölüm algısını misafirlerine açıklamaya çalışır. Eserde kaderin ne olduğundan tam olarak bahsedilmez. O zaten bir sırdır. İnsanlık tarihinden eski ve derin olan zaman kavramı çözülmedikçe kader hep bir sır olarak kalacaktır. Zira zaman kaderin örtüsü niteliğindedir. Herkes hayretle onun kadere inandığını düşünür ve şaşkına dönerler. Eseri üzerinden orada gerçekleşen ölüm olayını kadere bağlar. Bu olayı sahnede gören arkadaşları hala bu olayın nasıl gerçekleştiğine anlam veremez. Hüsrev gergin bir şekilde masanın üzerinden silahı kaptığı gibi oyununda geçen ölüm sahnesini canlandırmaya başlar. Ve silahı tam annesine doğrulttuğu sırada halasının kızı Selma doğrulur ve Hüsrev Selma'yı vurur.

Bir adam yaratmaya kalkışan yazar, Hüsrev, yarattığı adamın esiri olmuştur. Ona yazdığı kaderi kendisi yaşamaya başlamıştır. Oysaki o, bu eseri kaleme alırken, olacıklardan habersizdir. Piyesindeki baş aktöre çizdiği kaderi tamamıyla yaşamaya başlar. İnsanın kendi kaderinin sınırlarını baştan kavrayamamasından doğan yüzeydeki mutluluk, ruhun kendisini hesaba çekmesine doğru gelişir ve nihayetinde insan kendi faniliğini görür. Tanrıya inanmakla inanmamak arasında gidip gelen birey, kader konusunda da aynı şüpheli ruh hâlini sürdürür.

Anlatı kişisi Hüsrev'in yazdığı oyunu bir kader olarak kendi yaşaması, onu dehşete düşürür. Onun keder karşısında bocalamalarını en iyi yansıtan cümlelerinden şunlardır;

“Ben ne yaptım? Bir hududu zorladım. Bendimin dışına çıkmak isterken, kendime rast geldim. Meğer kul olduğumu anlamak için Allahlık taslamalıyım! Meğer nasıl yaratıldığımı anlamak için bir adam yaratmaya kalkışmalıyım! Ben ne yaptım? En sağlam basamağı ayağımdan kaydırđım. Körlüğü zedeledim. Şimdi görünen şeye nasıl bakayım? İnsan kaderini bir rüya gibi uykuda bulur. Bu rüyayı uyanık nasıl seyredeyim? Allah’la kalabalık arasında kaldım. Boşlukta nasıl durayım?” (s.68).

Hüsrev, yaşadığı bu felaketten sonra neyin ne olduğunu idrak eder. Aslında kendi içinde çatıştığı ve yenemediğı duyguları eserine yansıtır. Ancak Hüsrev kendi eserinin başına gelen kötü yazgıyı kabullenmez. Lakin kısa bir süre sonra farkında olmadan kendi yazdığı oyunu yaşamaya başlar. Hüsrev kendi hayat oyunun içine sıkışıp kalır. Artık Hüsrev hem kendi piyesinde hem de kendi yaşamında bir adam yaratmıştır ve yarattığı adam ona, aklına, düşüncelerine, hayatına sahip olmuştur.

1.5.2. ‘Ölüm Korkusu’ ve Tevarüs Eden Yazgı: İntihar

Hayatın olduğu her yerde ölümün olmaması kaçınılmazdır. İnsanın değişmeyen yazgısı olan ölüm, evrenin başlangıcı ile bütün varlıklar için geçerli bir duruma dönüşür. Nitekim insan dünyaya geldiğı andan itibaren ölümün soğuk yüzünü kendi bedeni ve bilincinde bir çığlık olarak anımsar.

Yaşamın kabullenilmesine karşın ölüm gerçeğı, her zaman trajik olarak görülür. Ancak ölümün insana doğumla birlikte verilmesi, ölümü kendi varlığını kavramaya çalışan insan için *“en geniş anlamıyla yaşama dair bir fenomen yapar.”* (Ökten, 2004: 136). Bu açıdan ölüm düşüncesi, öteden beri insanoğlunun zihnini meşgul eden konuların başında gelir.

Piyesin en önemli olgularından incir ağacı simgesidir ‘Ölüm Korkusu’nun kahramanı ve Hüsrev’in babası, kendilerini incir ağacına asarak intihar etmişlerdir. Bu durum, Hüsrev’de bahçedeki incir ağacını bir saplantı hâline getirmiştir. İncir ağacının kesildiğini gören Hüsrev; *“Kendimi aynı yere asmayayım diye korktunuz. Onu göre göre babamın yolundan gitmeyeyim diye korktunuz. Vah akılsızlar! Başımı, üstünde bir ayva gibi kıracağım taş mı yok, duvar mı yok? Deniz mi, dere mi, uçurum mu yok? Cam, kemik, odun mu yok?*

İnsanı ne öldürmez ki? Görüyorsun ya, insan ne çerden çöpten!” (s.120).

Ademiyet, hem beşeriyeti hem de insaniyeti kuşatan bir kavramdır. İnsanın ilk yaratılışı ifadesinde, insaniyetten ziyade beşeriyete vurgu var. Beşeriyet, biyolojik ihtiyaç ve temayüllerle, fizik ve maddî yapıyla ilgili gerçekliktir; oysa insaniyet, ruhî ve manevî yapıyla ilgili gerçekliktir. Dolayısıyla, insanın gelişimi veya tekâmülü, aşkın değerlerle, daha müşahhas bir ifadeyle Rabbi’yle sürekli bir ünsiyet hâlinde olmakla mümkündür. Bu çerçevede, ölüm, tekâmülden kesilmektir. Hüsrev’in annesinin incir ağacını kesmesi, oğlunun insan olma memuriyetini sürdürmesi için hayata bir müdahaledir. Zira intihar, beşeriyete doğru bir geri düşüştür.

Hüsrev’in en çok aklına takılan konu babasının neden kendisini astığı düşüncesidir. Bunu sürekli annesine sorar. Babasının not yazdığı bir kâğıdı kitapların arasında bulur;

“Aptal muharrir! Ölüme ilaç, ölümdür.” Babamın bu üç kelimesini vaktiyle bilmiş olsaydım hiç yazar mıydım eserimi? Sorar mıydım sana hiç babam niçin kendini astı diye?” (s.124).

Hüsrev, bu bunalımlı günleri yaşarken en çok kortluğu şey ölümdür. Babasının ölümünden sonra hep “ölüm” kavramını kafasına takmıştır. Ölümü düşünür ve bunun üzerine otuzlu yaşlarda ‘Ölüm Korkusu’ adlı piyesini kaleme alır. Hayatının gidişatının eseriyle benzediğini anladığında hem ölüme yaklaştığını hisseder hem de ölümden çok korkar. Yok olmak düşüncesi beynini kemirir. Bunun için Allah’a yalvarır;

“Allah’ım, ben yok olamam! Her şey olurum yok olamam. Parça parça doğranabilirim. Nokta nokta lekelere dönebilirim. Tütün gibi kurutulabilir, ince ince kıyılır, bir çubuğa doldurulur, içilir, havaya savrulabilirim. Fakat yok olamam... Bir sigara kâğıdını şu

masaya koy, üstüne bir taş bırak, kapıları kapa ve git! Üç yüz sene sonra gel, yerinde bulursun. Belki sararmış, belki buruşmuş, fakat yine o. Bir sigara kâğıdı kadar yaşayamıyoruz. Kefenimizden evvel çürüyoruz. Duyuyorum! Toprak altında milyonlarca kurdun, çıtır çıtır dut yapraklarını yiyen milyonlarca ipek böceği gibi, milyonlarca ölüyü yediğini duyuyorum. Ölümler! Korkunç bir saklambacın korkunç oyuncularını... Kurtarın beni ebedilikten! Öldüm sizi araya araya. Kurtarın beni düşünmekten!” (s.108)

Bu yakarışlar eserin bazı bölümlerinde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Kahramanımız Hüsrev, ölüm korkusu sebebiyle gün be gün çıldırmaktadır.

1.5.3. Bir Adam’ın Dekora Yansıyan Yüzü:Yozlaşan Yaşamlar

Edebiyatın evrensel temalarından biri olan aşk, roman ve hikâye dâhil olmak üzere genelde hemen hemen her edebî türde yer alan temel konulardan biridir. “Yasak aşk” ifadesiyle kastedilen, evli erkek ya da kadınların; özellikle de kadınların yasal bir evlilik sınırları içinde kalarak başka karşı cinsleriyle gizlice yaşadıkları aşktır. Sosyal bir sorun olan eşlerin birbirlerini aldatmaları, hemen hemen her zaman ve mekânda devam ede gelen bir olaydır. Kocalarında aradıklarını ve görmek istediklerini değişik nedenlerden dolayı bulamayan genç kadınların evli iken gizlice yaşadıkları yasak aşk teması, birçok romanda ele alınmıştır. Yazarların bu temaya eğilmelerinde Fransız realist romancıların etkisi olduğu muhakkaktır.

Eserde Şeref Bey’in eşi Zeynep’in Hüsrev ile olan aşkı yasak bir aşktır. Zeynep Hüsrev’e âşıktır. Hüsrev ile Zeynep arasında beş yıl süren bir aşk yaşanmıştır. Zamanla Hüsrev bunun yanlış olduğunu anlamış ve Zeynep’ten uzaklaşır. Aslında onu gerçekten hiç sevmemiştir. Onun gerçek sevgi beslediği kişi Selma’dır. Hüsrev Bey Zeynep’ten soğuduğu dönemlerde onu istemez fakat Zeynep yalına gelir. Hüsrev’e şu sözleriyle yalvarır;

“ZEYNEP- Hüsrev! Artık tahammülüm kalmadı. Kovulacağımı bile bile geldim. Size her zamankinden daha bağlıyım. Felaketiniz içinde, sizi daha çok seviyorum. Eğmeyin başınızı, eğmeyin benden! Hiç beni bu kadar düşkün gördünüz mü? Artık dönün bana! Bu dakika yanınızda bulunmak istiyorum. Sizi teselli edebileceğime eminim. Belki size birçok şeyleri unutturabileceğim.” (s.70)

Zeynep, bu sözleri Hüsrev’in kabulleneceğini düşünür. Onu yeniden seveceğini hayatında ona yer vereceğini umut eder ama Hüsrev son derece isteksiz bir şekilde Zeynep’i reddeder.

Ünlü bir psikolog olan arkadaşı Nevzat, Hüsrev’i hususi muayenehanesinde akıl sağlığını kaybettiği şayiasına istinaden yatırarak halk nezdinde reklam yapmak istemekte, gazete patronu olan Şeref ismindeki bir diğer dostu ise onunla ilgili sansasyonel haberler yaparak ünlü yazarın akıl sağlığını yitirdiğini ilan etmektedir. Hüsrev, tüm bu olanları acı içerisinde izlemekte, çevresinde gerçekleşen her hadisenin kendisini daha da yalnızlaştırdığının farkına varmakta, neticede de buhranlarına sarılmakta, kahramanı ile özdeşleşmekte olduğunu görmekte ve Allah’ın üstün kaderine müdahale ettiği düşüncesiyle kahrolmaktadır;

“Sade benden beklemeyin! Dostunuz akliyecisi Nevzat’ın da fikri bu. Hatta işlettiği hususi tımarhane için iyi bir reklam olacağınıza da emin. Demin gördüm, şu dakikada annenize tımarhanesini gezdiriyor. İyi bir yer olduğunu kabul ettirmek için.” (s.84-85).

Nevzat Bey Şeref Bey ile birlikte olup onun olanlarına alet olmakta ve kendi çıkarları için dostuna yüz çevirmektedir. Bunun için türlü yolları deneyen Nevzat Bey bir türlü amacına ulaşamaz. Şeref Bey ise Nevzat Bey’in harekete geçip kendi özel akıl hastanesinde Hüsrev’i yatıracağı günü dört gözle beklemektedir. Bu insanlar güya Hüsrev’in yakınında bulunan onu düşünen insanlardır. Nevzat Bey’in girişimleri başarılı olamaz ve Hüsrev’i hastanesine yatırma planları suya düşer. Şeref Bey Hüsrev’i Hükümet doktorlarına şikâyet ederler ve doktorların

tutuklama emrine çaresiz kahramanımız teslim olur. Son gözleri ise annesine söylediği: “*Ne yapayım anne! Kestiniz incir ağacını.*” (s.142) Şeklinde olur.

Trajik insan tipinin en büyük örneği olan Hüsrev, yaşadığı bu çileli günleri, ikiyüzlü ve sahtekâr adamlarla aynı havayı solumamak için teslimiyeti seçmiştir. Bu teslimiyet aslında onun için bit kavuşmadır. Hüsrev bu sonla gerçek sevgiye, yani Selma’ya ve babasına kavuşacaktır.

SONUÇ

‘Bir Adam Yaratmak’ adlı eseri kurgu ve söylem biçimi olarak Türk Tiyatro tarihinin yazılmış en güzel eserler arasındadır. Soyut ve metafizik konudan bahseden eser, dramatik yönden de oldukça güçlüdür.

Eserdeki anlatı karakterleri üzerinde durulduğunda da özel manada dönemin çürüklüğünü, genel manada ise insanların kendi çıkar ve kariyerleri için dostlarına nasıl ihanet ettiği simgeler üzerinden ortaya konur. Bunun dışında karakterlere bakarak hakiki dostluğun, sevginin, saflık ve temizliğinin, ölümle ayrılıncaya dek fark edilemeyen trajik platonik aşkların insan yaşamındaki önemi irdelenir.

‘Bir Adam Yaratmak’ adlı eserin başkişisi Hüsrev’in yazmış olduğu ‘Ölüm Korkusu’ adlı piyesi’in başkişisi bir kaza kurşunuyla annesini öldürür. Bu olay sonrasında bunalıma gerer. Hüsrev, de eserinde yaratmaya adam gibi hayat karşında yenilgiye uğrar ve kendini dönüştüremez. Nitekim Hüsrev de piyesinde yarattığı adamla aynı kaderi paylaşır ve onun gibi çileli, ıstıraplı günler geçirir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif (2000), **Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yay.,İstanbul.
- BACHELARD, Gaston (1996), **Mekânın Poetikası**, Çev. Aykut Derman, Kesit Yay., İstanbul.
- BOURNEUR, Roland- QUELLET Real (1989), **Roman Dünyası ve İncelenmesi**, (Çev. Hüseyin Gümüş), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- DOĞAN, Muzaffer (1984), “*Büyük Doğu’da Yazı Yazarların Listesi*”,**Suffe Kültür ve Sanat Yıllığı**, Necip Fazıl Armağanı, Suffe Yay., İstanbul.
- ENGİNÜN, İnci (2001), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergâh Yay., İstanbul.
- HARVEY, W.J. (2004), “*Romanda Sosyal Ortam (The Human Context)*”,**Roman Teorisi**, (Haz. Philip Stevick), (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Akçağ Yay., Ankara
- HEİDEGGER, Martin (2002), **Hümanizm Üzerine Mektup, Hümanizmin Özü**, (Çev. Ahmet Aydoğan), İz Yay., İstanbul
- [HTTPS://www.n-f-k.com/sinif-calismalarimiz/bir-adam-yaratmak-eser-incelemesi](https://www.n-f-k.com/sinif-calismalarimiz/bir-adam-yaratmak-eser-incelemesi) (04.12.2018)
- KAZIMLI, Mensure (2010), “*Necip Fazıl Kısakürek’in Tiyatroları ve ‘Bir Adam Yaratmak’ Eserinde Zaman*”,**Journal Of Qafqaz**, S. 29, s. 25-30, Bakü/ Azerbaycan.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (1990), **Konuşmalar Büyük**, Doğu Yay., İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (1998),**Bir Adam Yaratmak**,Büyük Doğu Yay., İstanbul.
- KORKMAZ, Ramazan (1997), **Sabahattin Ali İnsan ve Eser**, Y.K.Y., İstanbul.
- KORKMAZ, Ramazan (2015), “*Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler*”, **Yazınsal Okumalar**, İstanbul, Kesit Yay., s.100-114.
- OKAY, M. Orhan (1998), **Necip Fazıl Kısakürek**, Şûle Yay., İstanbul.
- Ökten, Kaan H. (2004), “*Heidegger’in Varlık ve Zamandaki Ölüm Çözümlemesi*”, Ölüm: Bir Topoğrafya, **Cogito**, S. 40, s. 122-155.
- Yavuz, Mehmet Ertuğ (2018), “*Necip Fazıl Kısakürek’in Bir Adam Yaratmak ve William Shakespeare’in Hamlet Adlı Eserlerinde Ruh Çileleri*”, **Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. V, S. 1, s. 265-280.